

AZ MKP KOMÁROM-ESZTERGOM VÁRMEGYEI POLITIKÁJA AZ IDEIGLENES NEMZETGYŰLÉS IDŐSZAKÁBAN

WENCZ BALÁZS

1944 novemberének elejétől a nyugati határ felé továbbgördülő front mögött, a megszálló szovjet csapatok kíséretében Magyarországra visszatért kommunisták (Révai József, Gerő Ernő, Nagy Imre és Vas Zoltán) kezdeményezésére és részvételével megalakult a Magyar Kommunista Párt Ideiglenes Központi Vezetősége.¹ Az újonnan létrehozott grémium előbb Szegeden, röviddel ezután pedig a kelet-magyarországi agrárvidéken kezdte meg a párt helyi szervezeteinek kiépítését, és dolgozta ki annak akcióprogramját – mely a Magyarország demokratikus újjáépítésének és felemelkedésének programja² címet viselte –, s melyet antifasiszta és demokratikus jellege miatt az időközben újjászerveződő politikai pártok teljes mértékben elfogadtak.³ Ezen pártok részvételével 1944 decemberének közepén megkezdődött az Ideiglenes Nemzetgyűlés életre hívásának gyakorlati előkészítése is. A Vörös Hadsereg által megszállt keleti országrészen a sebtében megszervezett népgyűléseken közfelkiáltással delegálták az új parlament leendő képviselőit.⁴ Az 1944. december 21-én, a debreceni református kollégium oratóriumában megalakult Ideiglenes Nemzetgyűlésnek 230 tagja volt. Közülük 90 (39%) tartozott a Kommunista Párthoz, 56 (24%) a Kisgazdapárthoz, 43 (19%) a Szociáldemokrata Párthoz, 16 (7%) a Nemzeti Parasztpárthoz, 13 (6%) a Polgári Demokrata Párthoz. A többiek (5%) függetleneknek nevezték magukat.⁵ A fentiekben már említett Magyar Kommunista Párt Ideiglenes Központi Vezetősége mellett egyébként megjelent egy MKP Budapesti Központi Vezetőség elnevezésű

¹ *Bencze Cs. Attila*: A Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt és a Magyar Dolgozók Pártja Komárom-Esztergom megyében 1945–1956. Esztergom. 2002. 10.

² A programot közli: A Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt határozatai 1944–1948. Szerk. Rákosi Sándor – Szabó Bálint. Bp. 1979. 37–41.

³ Magyarországi politikai pártok lexikona (1846–2010). Főszerk.: Vida István Bp. 2011. 298.

⁴ *Gyarmati György*: A Rákosi-korszak. Rendszerváltó fordulatok évtizede Magyarországon, 1945–1956. Bp. 2011. 38.

⁵ *Romsics Ignác*: Magyarország története a XX. században. Bp. 2005. 279.

szervezet is, mely a hazai illegális Központi Bizottsággal volt azonos, ennek ellenére elfogadta az időközben már Debrecenben működő Központi Vezetőséget országos központnak. A debreceni Központi Vezetőség Budapestre történő áttelepítésének és az egyesített Központi Vezetőség előkészítésének feladatait elvégzendő 1945. január 26-tól kezdett működni a Titkárság, majd 1945. február 23-tól megjelentek a Központi Vezetőség osztályai is. Az egységes vezetésre és a párt nevének véglegesítésére pedig 1945. február 23–24-én került sor.

A tanulmányunk témáját érintő dunántúli területeken 1945. március 28-án fejeződtek be a fegyveres harcok, ami egyúttal azt is jelentette, hogy a vármegye közigazgatásának újjászervezésén dolgozóknak a kelet-magyarországi helyzettől eltérően rögvest megoldást kellett találniuk arra, hogy a mindennapi életet visztereljék a rendes kerékvágásába, a földosztást minél előbb végrehajtsák, illetve a nemzeti bizottságokat is életre hívják. Ezzel egy időben a kommunisták hozzáláttak a pártszervezési munkához, melyben a rendkívül széles körű felhatalmazással érkezett, mintegy százötven központi kiküldött is a segítségükre volt. Feladatuk elsősorban a vármegyei, járási, városi, községi, illetve a több községet és tanyacsoportot átfogó helyi vezetőségek megalakítása volt.⁶ Miután ezt sikeresen végrehajtották, az így létrejött szervezetek közvetlen irányítását az 1945. április 20-i központi vezetőségi határozat alapján közbülső szervként létrehozott területi bizottságok – budapesti, kecskeméti, pécsi, győri, szombathelyi, debreceni, szegedi, miskolci – látták el. Ezek a területi bizottságok átvették az addig működő Kerületi Titkárságok feladatkörét is. Kialakításukban az alapelv az volt, hogy egy területhez egész vármegyék tartozzanak. Komárom-Esztergom vármegye a Budapesti Területi Bizottsághoz tartozott, melynek titkára Kádár János volt, a vármegyébe delegált pártszervezési feladatokra kijelölt személy pedig Kóbor Ferenc lett.⁷

Kóbor Ferenc 1907-ben született a Békés vármegyei Endrőd községben. Ebből adódóan az illegális kommunista tevékenysége egyáltalán nem kötődik Komárom-Esztergom vármegyéhez, mégis mindenképpen szólnunk kell arról, hiszen új adalékokkal is szolgálhat az életútja. Kóbor emlékezete szerint úgy 1929 illetve 1930 környékén csatlakozott az illegális mozgalomhoz, tagságát azonban csak 1934-től ismerték el hivatalosan. Kiterjedt kapcsolatrendszerrel rendelkezett az 1945-öt megelőző időszakban is, melyet a rákoshegyi Békepártban – melynek megalakítására a lakásában került sor – betöltött titkári pozíciója is igazol. Ezzel kapcsolatban említést tett arról is, hogy a Békepárt fedőszerveként a Szociáldemokrata Párt szolgált. Azt, hogy Komárom-Esztergom vármegyébe került, még hozzá hamarosan a titkári pozícióba az illegális mozgalomban kifejtett tevékenységével és a kommunista vezetéssel kialakított jó viszonyal indokolta. Sajnos

⁶ *Bencze Cs. Attila*: i. m. 11.

⁷ Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár (PSZL), 274-2/24. 1–3.

Kóbor Ferenc 1946 utáni életéről meglehetősen keveset tudunk, annyi biztos, hogy visszaköltözött Budapestre, ahol hosszas betegeskedés után 1981-ben hunyt el.⁸

A kommunista párt első szervezetei tehát Kóbor Ferenc és segítője, Blau Lajos vezetésével a vármegye ipari, illetve a jelentősebb létszámú bányamunkások által is sűrűn lakott településein alakultak meg (Tatabánya, Dorog, Tokod, Tata, Oroszlány, Sárísáp). A pártba elsősorban a vármegye illegális munkásmozgalmi életében részt vevők, a szakszervezeti mozgalomban és az 1919-es Tanácsköztársaság idején is aktív szerepet vállalók léptek be leghamarabb. Ezen kívül nagyszámú volt orosz hadifogoly, ipari- és bányamunkás, valamint falusi munkás is belépett a pártba. Az értelmiségiek aránya kezdetben minimális volt.⁹

A vármegyei pártszervező munkának a nyitányát az 1945. április 1-jén, Tatabányán megtartott nagygyűlés jelentette, melyen a beszámolók szerint több mint tízezer fő vett részt. A nagygyűlésnek Kupor József, Szöőr István, Király Lajos és Gerő Ernő voltak az előadói, akik felszólalásaikban különösen nagy hangsúlyt fektettek a Vörös Hadsereg, Rákosi Mátyás és J. V. Sztálin méltatására. Gerő Ernő előadásában azt hangsúlyozta, hogy: „*A Magyar Kommunista Párt megmondja, mit akar: földet, kenyeret, szabadságot. 1. Földet a parasztnak nem ígérünk, hanem osztunk földet, a nagybirtok átment a kisbirtokosok kezébe. A nagybirtok felosztása célszerű szét kell zúzni azt a nagybirtokosztályt mely romba döntötte az országot. Összekovácsoljuk a parasztság és a munkásság egységét. 2. Kenyér kell a munkásságnak, ezért helyre kell állítani az ipari termelést, ennek helyreállítása elsősorban a munkásságtól és mérnököktől függ. A kommunista párt a munkáspárt, de tárt karokkal fogadja azokat az értelmiségieket, melyek hajlandók felépíteni a szabad, független és demokratikus Magyarországot. 3. Szabadságot kell követelni és egyben biztosítani is azon módon, hogy elbánunk a belső ellenséggel. A reakció még itt van, mert nem folyik erélyes munka ellene. A belső reakciók sok időt nyernek. Meg kell változtatni a rendeleteket. Nem vagyunk vérszomjasak, de akarjuk, a bűnösök bűnhődjenek*”.¹⁰ Miután Gerő Ernő nagyvonalakban felvázolta a hallgatóságnak a kommunista párt irányvonalát az elkövetkező hónapokra, azt is közölte a megjelentekkel, hogy a központi vezetőség nevében megbízta Kóbor Ferencet a vármegyei titkári teendők ellátásával, majd a tatabányai alapszervezet vezetőivel együtt arról is döntöttek, hogy a későbbiekben megalakuló vármegyei bizottság központja Tatán lesz.¹¹ Ez utóbbi nagy meglepetés lehetett a kommunisták számára, ugyanis Tatával szemben a jóval nagyobb munkásmoz-

⁸ Magyar Nemzeti Levéltár Komárom-Esztergom Megyei Levéltára (MNL KEML), XXXV. 42/114. 1–33.

⁹ Szakács Mihály: A Magyar Kommunista Párt megalakulása és tevékenységének első időszaka Komárom-Esztergom vármegyében 1945–1946. Tatabánya. 1979. 14–17.

¹⁰ MNL KEML XXXV. 24/1. 1–2.

¹¹ Szakács M.: MKP. i. m. 16.

galmi múlttal rendelkező Tatabánya sokkal erősebb bázisuk volt, nem beszélve a mozgalom másik két gócpontjáról Bánhidáról és Felsőgalláról, mely települések szinte már ekkor Tatabányához tartoztak. Kóbor Ferenc szerint Tatára elsősorban a központi fekvése, városias jellege (pedig ekkor még község volt – W. B.), illetve az itt lévő nagyobb létszámú szovjet városparancsnokság miatt esett a választás.¹²

Április elejétől felgyorsult a pártalapszervezetek megalakításának az üteme, illetve a szintén kommunista kezdeményezésű nemzeti bizottságok életre hívása is. Ez utóbbiak tevékenysége az állami élet szinte minden területére kiterjedt, ugyanis – a képviselőtestületek megalakításáig legalábbis biztosan – ők intézkedtek a mindennapi élet megindításáról, az iskolák és az üzemek kitakarításáról, emellett gondoskodtak az élelmiszerkészletek kiosztásáról, a földosztás megindításáról, és nem utolsósorban a megszálló szovjet csapatok megfelelő színvonalú ellátásáról. A nemzeti bizottságok többpárti testületek voltak, hiszen azokban együttműködtek a kommunisták mellett a szociáldemokraták, kisgazdák, és a később létrejövő Nemzeti Parasztpárt, illetve a szakszervezetek képviselői is. Esztergomban és Komáromban a kommunisták meghallgatásával pedig még főispánokat és polgármestereket is neveztek ki a szovjet városparancsnokok.¹³ Az előbbieken kívül a nemzeti bizottságok fontos érdeme volt, hogy a közoktatás ügyére is igyekeztek figyelmet fordítani. Ennek eredményeként már április első napjaiban megindult a tanítás Tatabányán, Felsőgallán, Tatán, Komáromban és Esztergomban is.¹⁴ Habár a nemzeti bizottságok szervezése valóban kommunista kezdeményezésre történt, a rendelkezésre álló vármegyei névsoros kimutatások ellenben arról tanúskodnak, hogy azokban egyáltalán nem rendelkeztek személyi többséggel, a megalakított szervezetekben a korszak pártjai és a szakszervezetek képviselői általában azonos létszámban képviseltették magukat.¹⁵ Merőben más volt a helyzet a kommunisták meghallgatásával kinevezett főispánok és polgármesterek esetében. Erre ugyanis még a két vármegye egyesítését megelőző időszakban került sor, akkor, amikor az újonnan megszervezett közigazgatás vezető állásainak a betöltését a helyi szovjet városparancsnokok engedélyezték és hagyták jóvá.

A háború befejezését követően ismét felmerült a vármegye egyesítésének a kérdése, amelyet hivatalosan már az 1945. január 20-án Moszkvában megkötött fegyverszüneti egyezmény elvei rendeztek.¹⁶ Az egyezmény ugyanis kimondta, hogy Magyarország a megszállt területekről visszavonja a magyar csapatokat és hivatalnokokat az 1937. december 31-én fennállott határai mögé, valamint határon kívül helyez minden olyan törvényhozási és közigazgatási szabályt, amely

¹² MNL KEML XXXV. 42/114. 13.

¹³ *Ortutay András*: Komárom megyei helytörténeti olvasókönyv. Tatabánya. 1988. 13.

¹⁴ *Szakács M.*: MKP. i. m. 19.

¹⁵ MNL KEML XXXV. 41/327.

¹⁶ *Ortutay A.*: Olvasókönyv. i. m. 13.

csehszlovák, jugoszláv és román területek Magyarországhoz való csatolására vonatkozik.¹⁷ Így érvénybe lépett az 1923. évi XXXV. tc., mely a trianoni béke után rendezte a töredék közigazgatási megyék helyzetét, s létrehozta Komárom-Esztergom közigazgatásilag egyelőre egyesített vármegyét Esztergom székhellyel, amit a komáromi főispán minden zokszó nélkül elfogadott, de még hosszas viták forrása volt a vármegye székhelyének a kérdése és az egyes vármegyerezsek képviseleti aránya a létrejövő vármegyei törvényhatósági bizottságban. Komárom-Esztergom vármegye Nemzeti Bizottsága 1945. június 23-án döntött ezekről a kérdésekről, s 1945. augusztus 28-án alakult meg a törvényhatósági bizottság Esztergomban.¹⁸ Komárom-Esztergom vármegye alispáni tisztségének birtokosa pedig Dr. Tárkányi Lajos lett.

Dr. Tárkányi Lajos 1885. november 22-én született Tatán. Családi neve Tevez volt, azonban ezt nevének magyarosítási eljárása során a közeli Tárkány község nevével cserélte le. Tanulmányait Magyaróváron a mezőgazdasági akadémián, majd Budapesten a jogi karon végezte. A jogi doktorátus megszerzését követően előbb Komáromban majd Tatán dolgozott ügyvédgyakornokként. Az első világháborúban tartalékos tisztként vett részt, ezt követően a vármegye közigazgatásában töltött be tisztséget: a Tatai járás főszolgabírói teendőit látta el. A Tanácsköztársaság idején a tatai és a vármegyei munkástanácsnak illetve a direktóriumnak is a tagja volt. Ez irányú tevékenysége miatt a Győri Törvényszék egy év hét hónapnyi börtönbüntetésre ítélte. Az ekkor megszakadt közigazgatási pályát csak 1945 után folytathatta. Miután szinte elsőként belépett a Magyar Kommunista Pártba, nagy lendülettel vetette magát a politikai életbe. A Tatai Községi és a Tatai Járási Nemzeti Bizottság elnöki tisztsége mellett két ízben, 1946-ban és 1947-ben is beválasztották az MKP Komárom-Esztergom vármegyei választmányának a tagjai közé. Megromlott egészségi állapota miatt 1948-ban nyugdíjazták, s ezután egészen 1965. május 24-én bekövetkezett haláláig Tatán élt.¹⁹

A kommunisták egyebek mellett különös figyelmet fordítottak a széntermelés minél előbbi megkezdésének a szorgalmazására, még hozzá nem is eredménytelenül, hiszen 1945 áprilisának elejére már komoly sikereket értek el ezen a területen. Dorogon például már egészen hamar, 1945. április 7-én hozzáláttak az elárasztott bányaszintek víztelenítéséhez, melyben nagy segítséget jelentett a tokodi bányatelep épségben maradt gépeinek a használata. Erőfeszítésük úgy tűnik nem volt hiábavaló, ugyanis hat nappal később megindult a széntermelés – igaz ekkor még csak napi 25 vagonos átlaggal. Ezzel egy időben a vármegye számos üzemében is hozzáláttak a háborús károk felszámolásához, s mihelyt lehetőség nyílt rá a termelést is megkezdtek. Rövidesen üzemképes állapotba hozták a tatabányai

¹⁷ *Földesi Margit*: A szabadság megszállása. A megszállók szabadsága. Bp. 2009. 360.

¹⁸ *Ortutay A.*: Olvasókönyv. i. m. 13–14.

¹⁹ *Gecsényi – Szabó – Tóth*: i. m. 259–260.

és a bánhidai erőműveket, a felsőgallai cementgyárat és az alumíniumgyárat is. A nyergesújfalui Viscosa és az esztergomi Petz Rt. is hamarosan termelésre alkalmas állapotba került, igaz ebben az esetben meg kell említenünk azt is, hogy ez utóbbi üzemek kezdetben folyamatos nyersanyaghiánnyal küzdöttek.²⁰

A fentiekben már szó esett az alapszervezetek létrehozásáról is, melyeknek a községek szerinti kimutatását a következő táblázat tartalmazza.²¹

1. táblázat. Kimutatás a megalakult alapszervezetekről

Település neve	Járás neve	Megalakulás időpontja	Taglétszám
Almásfüzitő	Gesztesi járás	1945. május 22.	45
Alsógalla	Tatai járás	1945. május 1.	18
Ács	Gesztesi járás	1945. május 20.	380
Bajna	Esztergomi járás	1945. április 8.	54
Bajót	Esztergomi járás	1945. április 8.	110
Bánhida	Tatai járás	1945. március 31.	354
Bokod	Tatai járás	1945. április 15.	60
Csév	Esztergomi járás	1945. március 25.	72
Csolnok	Esztergomi járás	1945. április 8.	52
Dad	Tatai járás	1945. május 2.	52
Dorog	Esztergomi járás	1945. április 7.	141
Dömös	Esztergomi járás	1945. április 10.	30
Dunaszentmiklós	Tatai járás	1945. április 30.	3
Gyermely	Tatai járás	1945. június 5.	35
Héreg	Tatai járás	1945. április 2.	20
Kecskéd	Tatai járás	1945. június 8.	27
Kocs	Tatai járás	1945. május 1.	76

²⁰ Szakács M.: MKP. i. m. 12–13.

²¹ MNL KEML XXXV. 23/1. 1–135.

Település neve	Járás neve	Megalakulás időpontja	Taglétszám
Komárom	Gesztesi járás	1945. március 29.	402
Környe	Tatai járás	1945. április ?	99
Lábatlan	Esztergomi járás	1945. április 2.	45
Nagyigmánd	Gesztesi járás	1945. április 2.	100
Naszály	Tatai járás	1945. április 9.	62
Nyergesújfalu	Esztergomi járás	1945. április 1.	190
Oroszlány	Tatai járás	1945. május 9.	120
Pilismarót	Esztergomi járás	1945. április 10.	100
Piszke	Esztergomi járás	1945. április 8.	40
Sárisáp	Esztergomi járás	1945. április 1.	70
Szöny	Gesztesi járás	1945. április 7.	30
Tardos	Tatai járás	1945. április 15.	45
Tarján	Tatai járás	1945. április 18.	24
Tata	Tatai járás	1945. április 10.	118
Tatabánya	Tatai járás	1945. március 24.	500
Tát	Esztergomi járás	1945. április 8.	40
Tokod	Esztergomi járás	1945. április 15.	?
Tokod-Altáró	Esztergomi járás	1945. április 1.	?
Úny	Esztergomi járás	1945. május 25.	14

A táblázatban szereplő adatok arról tanúskodnak, hogy a legelső pártszervezetek az 1945. március 24. és az 1945. május 25. között eltelt két hónap leforgása alatt alakultak meg. Egyáltalán nem meglepő módon minderre elsőként Tatabányán került sor, ráadásul nem is akármilyen kezdeti taglétszám mellett. Amennyiben a táblázatban szereplő települések földrajzi fekvését és nemzetiségi viszonyait is megvizsgáljuk, akkor arra a megállapításra jutunk, hogy a szervezetek megalakítására elsőként a vármegye szénmedencéiben, illetve a német nemzetiségek által kevésbé lakott településeken került sor.

A megalakult alapszervezetek első fontosabb feladata a küszöbön álló május 1-jei ünnepek megszervezése, lebonyolítása, illetve az azon résztvevő munkásság mozgósítása volt. A rövid idő ellenére, ami az alapszervezetek megalakítása és

május 1. között eltelt, a kommunisták beszámolóinak tanúsága szerint nagyszámú résztvevőt (átlagosan 10–12 ezer fő) sikerült mozgósítani az ünnepekre nemcsak Tatabányán, hanem Tatán, Komáromban, Dorogon és Esztergomban is. Szabó Imre május 5-én kelt jelentésében például az esztergomi ünnepekről a következőket olvashatjuk: „Május 1-e igen szépen sikerült, kb. 10 000 főnyi tömeg vonult fel, a felvonuláson részt vettek a környező falvak gyári munkásai, a földmunkásság, az iskolák részben, a közhivatalok tisztviselői. Az ünnepségen az orosz katonai parancsnok is megjelent. A párt helyi titkára, Lieszkovszky László magas színvonalú beszédet tartott; ugyancsak szép volt Damásdy Gyula budapesti szakszervezeti kiküldött beszéde is. Az ünnepség után a tömeg szervezeten felvonult az elesett orosz hősök sírjaihoz és a sírokat a pártok megkoszorúzták. Ez alkalommal a katonai városparancsnok tartott beszédet orosz nyelven”.²² A kérdés már csak az, hogy ebből a tízezer fős tömegből az esztergomiak milyen számban képviseltették magukat. A források szerint nem lehettek túl sokan, ugyanis több helyütt arról panaszkodtak a kommunista jelentéstevők, hogy kezdetben úgy a párt, mint a Vörös Hadsereg ellen komoly ellenszenv mutatkozott meg a város lakosságának részéről.

Az 1945. május 20–21-én megrendezett pütkösi konferencián merült fel a párton belüli „ultrabalosok” problémája, melynek veszélyeire a Központi Vezetőség 1945. április 13-i ülésén már Rákosi Mátyás is figyelmeztetett. Véleménye szerint ezek az emberek nem értik meg a párt jelenlegi irányvonalát, ráadásul közülük kerülnek ki az „apró diktátorok” is.²³

A 19-esek tevékenységét a vármegyében is megtapasztalhatták a lakosok, különösen Esztergomban, Ácson és Komáromban. Ez utóbbi két településen a legnagyobb problémát az okozta, hogy képtelenek voltak azonosulni a háború után előállt politikai helyzettel, ezen kívül a feltörekvő fiatalabb generáció képviselőit – akik koruknál fogva nem élhették meg az 1919-es Tanácsköztársaságot – igyekeztek a párton belül a perifériára szorítani.²⁴ A háború utáni esztergomi állapotokat kitűnően érzékelteti Bády István, akinek a visszaemlékezésében a közigazgatás megszervezéséről illetve az 1919. március 21-ét követő időszak visszatérésének réméről is olvashatunk. Minderről ekképpen írt: „Az Esztergomban tartózkodó Beleuszov alezredes, városparancsnok volt az, aki kezdeményezte a közigazgatás megindulását és vezetőállások betöltését. A hadihelyzet miatt a város vezetőségének, sőt lakosságának nem volt tudomása arról, mi történik, vagy mi történt a keleti részeken. A mi korosztályunk, kétségtelen, idegenkedéssel fogadta az ismeretlenség homályából előbukkant Lieszkovszkit, a kommunista párttitkárt, és őszintén mondván, tartottunk is tőle. Mibennünk – ezt be kell vallani – még éltek az 1919-es kommunizmusnak a kilengései. A kérdés az volt: mit várhat az ember, milyen

²² PSZL 274-16/109. 40.

²³ PSZL 274-2/23. 4.

²⁴ PSZL 274-16/109. 67–68.

*eseményekre számíthatunk? Visszajönnek az 1919-es idők?*²⁵ Aggodalma nem volt minden alap nélküli, ugyanis a Mikler József polgármester által kinevezett Váradi Árpád rendőrkapitány tevékenysége idején Esztergomban is megkezdődött a nagyszámú letartóztatások illetve a törvénytelen vagyonszerzések időszaka, melyek behálózták szinte az egész vármegye területét.

A fent ismertetett eset bemutatása során sajnos csak szórványos levéltári forrás állt a rendelkezésünkre, ezért a történet rekonstruálása érdekében Bády István visszaemlékezésre kell támaszkodnunk. Elsőként az 1919-es kommunista Mikler József-ről szóljunk, aki Esztergom város lakosságának túlnyomó többségének szerencséjére a polgármesteri tisztséget mindössze 20 napig töltötte be. Lemondatása elsősorban a szovjeteknek volt köszönhető, ami egyben ékes bizonyítéka annak is, hogy a közigazgatásra és az annak irányításában részt vevőkre – legalábbis a kezdeti hetekben – komoly befolyást gyakoroltak.²⁶ Ez az eset azért is elgondolkodtató, mert ezek szerint a szovjetek nem támogatták bármi áron a kommunistákat, főleg ha azoknak tevékenysége a kommunista párttal és a szovjetekkel szembeni ellenszenvet váltott, válthatott ki a lakosságból. Nézzük meg ezután Váradi esetét, mit is jelent a vagyonszerzés és a törvénytelen letartóztatás? Váradi Árpád (akinek testvére Várady József rövid ideig a főispáni tisztséget töltötte be – W. B.) vezette kommunista rendőrség tagjai a háború befejezését követően szinte azonnal hozzáláttak az elhagyott zsidó javak begyűjtéséhez, méghozzá oly módon, hogy felhívást intéztek a város lakosságához melyben felszólították a polgárokat arra, hogy mindenki, akinek a tulajdonában idegen javak vannak, haladéktalanul szolgáltatassa be azokat. Akik ennek nem tettek eleget azokat begyűjtötték, s ezután több héten keresztül a rendőrségi fogdában tartották őket.²⁷ Cselekedetük visszhangja hamarosan a párt felsőbb köreihez is eljutott, aminek következtében Zöld Sándor (MKP) belügyi államtitkár június 6-án váratlanul megjelent Esztergomban, és vizsgálatot kezdeményezett, mely úgy tűnik, eredményes volt, hiszen ezután komoly személyi változásokra került sor nemcsak a rendőrség, hanem a közigazgatás berkein belül is.²⁸

Korábban, illetve ennél az esetnél is felmerült az úgynevezett 1919-esekkel kapcsolatos probléma, ami ugyancsak magyarázatra szorul. Először is, mi volt velük a legfőbb baj? Véleményünk szerint ezek az emberek a kommunista hatalomátvétel fokozatosságának elvét teljes mértékben elutasították, és az azonnali proletárdiktatúra bevezetését (kommunista egyeduralom, tanácsrendszer bevezetése, a társadalom megfélemlítése stb.) szorgalmazták, illetve valószínűleg volna meg. Ez irányú elképzelésük azonban a vármegyében is teljességgel kivitelezhetetlen volt.

²⁵ *Bády István: A Bazilika árnyékában. Egy polgármester visszaéz. Esztergom. 1989. 52.*

²⁶ *Bády I.: Bazilika. i. m. 52.*

²⁷ *Bády I.: Bazilika. i. m. 53.*

²⁸ PSZL 274-15/48. 22.

Hiszen nemcsak a politikai helyzet volt merőben más, mint 1919-ben, hanem ott volt még Sztálin is, aki mindettől óva intette a hazai kommunista vezetést.

A Magyar Kommunista Párt Komárom-Esztergom vármegyei titkársága egy nappal a pütkösi konferenciát követően 1945. május 22-én alakult meg. A négytagú vármegyei bizottság operatív irányító tevékenységében a járási titkárok is részt vettek. Munkájuk a rendszeres pártélet kialakításán kívül kiterjedt a termelésre, a közrendre, a közigazgatásra, a közellátásra, a földosztásra²⁹ és az újjáépítéssel kapcsolatos teendők megoldására, az agitációs és propagandatevékenység szervezésére, valamint az új hatalmi szervezetekben tevékenykedő kommunisták irányítására. Elsősorban az ő kezdeményezésükre éledt újjá a szakszervezeti mozgalom is, amit bizonyít, hogy egymás után jöttek létre az üzemi bizottságok a vármegye jelentős iparral rendelkező területein. A párt fontos politikai feladatai közé tartozott a tagtoborzás is, ami kezdetben az ipari munkásság és a bányászok köréből történt.³⁰

A következő táblázat a Magyar Kommunista Párt taglétszámának alakulását mutatja be járásek, azon belül pedig községek szerinti kimutatásban az 1945-ös év augusztusi és szeptemberi hónapjaiban.

2. táblázat. A Gesztesi járás taglétszámának alakulása.³¹

Település neve	Augusztusi taglétszám	Szeptemberi taglétszám
Ács	350	420
Ászár	74	90
Bábolna	35	82
Bana	45	45
Császárs	101	93 (!)
Csép	76	110
Dunaalmás	29	37

²⁹ A földosztás történetére vonatkozó pártiratok rendkívül hiányosak, ezek is mindössze a telekkönyvek kommunisták általi ünnepélyes átadásáról tudósítanak.

³⁰ *Leblancné Kelemen Mária: Sorsdöntő évek (1945. március – 1947. október)*. In: *Az újjáépítéstől a községegyesítésig. Tatabánya elődtelepülései a koalíciós években (1945–1948)*. Szerk. Simonik Péter. Tatabánya. 2007. 12–13.

³¹ PSZL 274-16/41. 20., 36.

Település neve	Augusztusi taglétszám	Szeptemberi taglétszám
Ete	28	34
Kisigmánd	144	250
Kisbér	165	240
Komárom	440	650
Mocsa	53	65
Nagyigmánd	260	260
Neszmély	63	98
Szák	96	92
Szend	55	54 (!)
Szőny	240	360
Tárkány	260	263
Vérteskethely	15	15
Összesen	2 529	3 258

3. táblázat. Az Esztergomi járás taglétszámának alakulása³²

Település neve	Augusztusi taglétszám	Szeptemberi taglétszám
Bajna	32	32
Bajót	135	152
Csév	147	147
Csolnok	55	121
Dág	60	60
Dorog	432	550
Dömös	40	36 (!)
Epöl	42	42

³²PSZL 274-16/41. 18., 25.

Település neve	Augusztusi taglétszám	Szeptemberi taglétszám
Esztergom	520	560
Kesztlőc	54	90
Lábatlan	56	110
Leányvár	80	80
Máriaalom	-	24
Mogyorósbánya	-	21
Nagysáp	60	60
Nyergesújfalu	300	410
Pilismarót	222	238
Pilisszentlélek	n.a.	7
Piszke	54	70
Sárisáp	181	214
Süttő	18	33
Tát	120	102 (!)
Tokod	546	708
Úny	20	-
Összesen	3 174	3 867

4. táblázat. A Tatai járás taglétszámának alakulása³³

Település neve	Augusztusi taglétszám	Szeptemberi taglétszám
Agostyán	-	14
Alsógalla	18	25
Baj	40	50
Bánhida	435	516
Bokod	-	-

³³ PSZL 274-16/41. 22., 26.

Település neve	Augusztusi taglétszám	Szeptemberi taglétszám
Dad	70	86
Dunaszentmiklós	3	7
Felsőgalla	565	620
Gyermely	41	75
Héreg	22	55
Kecskéd	28	42
Kömlőd	40	54
Környe	145	186
Kocs	75	130
Naszály	84	87
Oroszlány	395	420
Szomód	14	21
Szomor	n.a.	n.a.
Tata	182	207
Tatabánya	2210	3070
Tardos	50	58
Tarján	22	25
Várgesztes	5	9
Vértessomló	36	50
Vértesszőlős	28	48
Vértestolna	6	12
Összesen	4514	5867

A táblázatok adatainak összesítése után megállapíthatjuk, hogy alig egy hónap leforgása alatt a taglétszám 10 217-ről 12 992-re emelkedett, kiugróan magas taglétszámmal természetesen Tatabánya rendelkezett. Emellett figyelemre méltó még Bánhida, Felsőgalla, Dorog és Tokod taglétszáma is. A vármegyei bizottság tevékenységéről 1945 augusztusának végén készült el az első átfogó jelentés, melyben a jelentéstévő arról számolt be, hogy annak működése még mindig nem volt megfelelő, melynek okait a közlekedési eszközök hiányával, és a nem megfelelő munkamódszerekkel magyarázott. Kitért továbbá arra is, hogy úgy a járási, mint

a községi szervezetek vezetőségei finoman szólva sem tudták ellátni és képviselni a kommunista párt fentről meghatározott irányvonalát. Pártnapokat mindössze az alapszervezetek kevesebb, mint felében tartottak, ezen kívül a propaganda is gyenge lábakon állt. Az egyetlen igazi pozitívumot az jelentette, hogy a Szociáldemokrata Párt helyi szervezeteivel sikerült már–már „testvéries” viszonyt kialakítani.³⁴ Ez utóbbi csak általános megállapítás lehetett, hiszen számos kérdésben komoly ellentétek voltak a két párt között, mely a korszak egészére jellemző volt.

*

Április elejére Magyarországon befejeződtek a fegyveres harcok. Ennek köszönhetően a kormány Budapestre tette át a székhelyét, és megteremtette a közigazgatás működésének a kereteit, melynek fontos részét képezte a rendfenntartó szervezetek helyzetének a jogi tisztázása is. Az 1945. május 10-én kihirdetett 1690/1945. M. E. számú rendelettel feloszlatták a csendőrséget és létrehozták a belügyminiszter közvetlen felügyelete alatt álló Magyar Államrendőrséget, azon belül is a Nagy-Budapestért felelős Budapesti Főkapitányságot és a Vidéki Főkapitányságot. Jogszabályi szinten tehát véget vetettek a kezdeti hónapok zűrzavarának, és a politikai rendészeti osztályok helyet kaptak a rendőri szervezeten belül.³⁵ Az előbbi szervezet központja továbbra is Péter Gábor vezetése alatt az Andrássy út 60-ban maradt, míg az utóbbi központját Tömpe András vezetésével a Bajza utca 52. szám alatt helyezték el.³⁶ A politikai rendőrség hivatásos állománya és a velük együttműködő „civil segédcsoport” tevékenysége egyrészt a múlt rendszer kiszolgálóinak, a háborús és népellenes bűntettek elkövetőinek kézre kerítésére irányult, másrészt azok felderítésére, akiknek működése nem volt összeegyeztethető az akkor kiépülő új, magát demokratikusnak meghatározó politikai rendszerrel. A politikai nyomozó szervek ezzel részben valós társadalmi igényt elégítettek ki, azt azonban ki kell emelni, hogy mindezt kezdetől fogva komolyan befolyásolták a kommunista párt felső vezetésének az érdekei.³⁷ Az állomány alapvető feladatai közé tartozott tehát a háborús bűnösök, nyilasok és a volksbundisták internálótáborokban történő elhelyezése is. Az internálások szabályozásában fontos szerepe volt Erdei Ferenc belügyminiszter 1945. június 21-én kelt bizalmas rendeletének (138 000/1945. sz.),³⁸ amely korlátlan lehetőséget biztosított a hatóságoknak az internálásra. A rendelet felsorolta azokat a pártokat,

³⁴ PSZL 274-16/109. 145–146.

³⁵ Müller Rolf: Politikai rendőrség a Rákosi-korszakban. Bp. 2012. 14.

³⁶ Palasik Mária: A politikai rendőrség háború utáni megszervezése. In Államvédelem a Rákosi-korszakban. Szerk. Gyarmati György. Bp. 2000. 37–38.

³⁷ Krahulcsán Zsolt – Müller Rolf: Dokumentumok a magyar politikai rendőrség történetéből I. A politikai rendészeti osztályok 1945–1946. Bp. 2009. 51.

³⁸ A rendeletet közli Palasik Mária: Bizalmas belügyminiszteri rendelet az internálások ügyében (1945). Társadalmi Szemle, 52 (1997: 7. sz.) 90–94.

társaságokat, egyesületeket, szövetségeket, melyek tagjait internálni kell, ha azok bármely okból a népbíróságnak nem adhatók át. Ebből kifolyólag internálhatóvá vált az egykori kormánypárt, a Magyar Élet Pártjának jobboldala, a nyilas és a jobboldali/szélsőjobboldali pártok vagy egyesületek tagjainak jelentős része.³⁹ Emellett internálták a feljelentőket, a besúgókat, valamint azokat a korcsmárosokat, trafikosokat stb., akik a közösséggel való közvetlen kapcsolatuk során elsőrendű terjesztői voltak a fasiszta propagandának akkor is, ha a német megszállás előtt vagy után léptek be vagy ki a szélsőjobboldali pártokba, illetve pártokból.⁴⁰ 1945 végére Budapesten és környékén 15 internálótábor működött. Az internáltakat különböző közmunkákon foglalkoztatták, romeltakarításra és egyéb háború utáni helyreállítási munkálatokra vezényelték, de alkalmanként az is előfordult, hogy fel nem robbant háborús aknákat és bombákat is hatástalanítaniuk kellett.

A közigazgatás megszervezésével párhuzamosan Komárom-Esztergom vármegyében is sor került a rendőrség életre hívására, melynek alapját a fentebb már említett, 1945. május 10-én megjelent 1690/1945 M. E. rendelet képezte. A korábban már idézett kommunista alapszervezeti kérdőívek egyébként a településeken működő rendőrség kezdeti létszámára vonatkozóan is hordoznak értékes információkat, melyet a könnyebb áttekinthetőség érdekében a következő táblázattal illusztrálunk.⁴¹

5. táblázat. Kimutatás a rendőrség létszámáról az egyes községekben

A rendőrségre vonatkozó adatok			
Település neve	Járás neve	A rendőrség létszáma	Ebből kommunista párttag
Ács	Gesztesi járás	14	?
Alsógalla	Tatai járás	5	4
Bajna	Esztergomi járás	9	7
Bajót	Esztergomi járás	5	4
Bánhida	Tatai járás	17	14
Bokod	Tatai járás	5	-

³⁹ Pál Zoltán: Internálások Magyarországon (1945–1953). Kommentár, 5 (2010: 2. sz.) 63.

⁴⁰ Zinner Tibor: Internálások, kitelepítések, igazoló eljárások. Történelmi Szemle, 28 (1985: 1. sz.) 123.

⁴¹ MNL KEML XXXV. 23/1. 1–135.

A rendőrségre vonatkozó adatok			
Település neve	Járás neve	A rendőrség létszáma	Ebből kommunis- ta párttag
Csév	Esztergomi járás	8	8
Csolnok	Esztergomi járás	25	6
Dad	Tatai járás	5	3
Dorog	Esztergomi járás	22	5
Dömös	Esztergomi járás	4	4
Gyermely	Tatai járás	7	7
Héreg	Tatai járás	5	3
Kecskéd	Tatai járás	6	6
Kocs	Tatai járás	7	-
Komárom	Gesztesi járás	200	80
Környe	Tatai járás	7	4
Lábatlan	Esztergomi járás	10	10
Nagyigmánd	Gesztesi járás	7	-
Naszály	Tatai járás	5	-
Nyergesújfalu	Esztergomi járás	10	2
Oroszlány	Tatai járás	7	7
Pilismarót	Esztergomi járás	11	-
Piszke	Esztergomi járás	10	1
Sárisáp	Esztergomi járás	12	6
Szöny	Gesztesi járás	9	2
Tardos	Tatai járás	2	-
Tarján	Tatai járás	6	3
Tata	Tatai járás	64	12
Tatabánya	Tatai járás	24	18
Tát	Esztergomi járás	7	7
Tokod	Esztergomi járás	10	-

A rendőrségre vonatkozó adatok			
Település neve	Járás neve	A rendőrség létszáma	Ebből kommunista párttag
Tokod-Altáró	Esztergomi járás	11	11
Úny	Esztergomi járás	6	1

A táblázat adatai szerint az 562 főt kitevő teljes létszámából 235-en voltak a Magyar Kommunista Pártnak a tagjai, mindez közel 42%-ot jelent. Természetesen voltak olyan települések is ahol 100%-ban kommunista rendőrség működött, ilyen volt Csév, Dömös, Gyermely, Kecskéd, Lábatlan és Tokod-Altáró. Ez utóbbi község ezen kívül még egy egészen érdekes adalékkal is szolgál, itt ugyanis – a beszámolók szerint – a rendőrség teljes állománya volt nyilas párttagokból állt. Hasonló volt a helyzet Tatán is, mindössze annyi különbséggel, hogy itt a rendőrség vezetője volt nyilas szimpatizáns, ugyanis az iratok tanúsága szerint látványosan szabotálta a nyugatról „visszaszivárgó” nyilasok letartóztatását.

A fentiekben már többször is említett 1690/1945 M. E. rendelet értelmében Komárom-Esztergom vármegye területén 1945 augusztusának végére az alábbi létszámmal rendelkező rendőri szerveket létesítették.⁴²

6. táblázat. *A vármegye közigazgatási területén létesített rendőri szervek.*

Kapitányság neve	Létszám	Székhely
Vármegyei főkapitányság	52 fő	Komárom
Járási kapitányságok	233 fő	Tata
	160 fő	Komárom
	229 fő	Esztergom
	62 fő	Komárom
Városi kapitányságok	87 fő	Esztergom

⁴² *Bahurek György – Cseh János: A Komárom megyei rendőri szervek 25 éve (1945–1970).* Tatabánya, 1969. 9.

1945 augusztusának végére, amikor is a vármegyei rendőri szervek megszerzése a befejezési stádiumához érkezett, az immár 823 főre duzzadt rendőri állománynak – melyet a fenti táblázat illusztrál – pártállás szerinti megoszlását tartalmazó kimutatások alapján annak már közel 30%-a birtokolta a Magyar Kommunista Párt tagkönyvét. A legnagyobb hányadot pedig – közel 64%-ot – a pártonkívüliek adták.⁴³ A vezető tisztségeket (vármegyei politikai osztályok vezetői, járási és városi kapitányok és az internáló tábor parancsnoka) betöltőknek pedig majd 80%-a volt a párt tagja.⁴⁴ Az iratok tanúsága szerint azonban a többi vezetővel sem lehetett különösebb gondjuk a kommunistáknak, róluk ugyanis a következőt állapították meg: „*Valamennyi vezető tisztelet betöltő személy, ha pártunknak nem is tagja, pártunkkal a legmesszebbmenőkig együtt dolgozik*”.⁴⁵ Ennek ismeretében nem meglepő tehát, hogy a vármegyében különösen a Magyar Kommunista Párt helyi szervezetei támogatták a rendőrségnek a háborús bűnösök felkutatására vonatkozó munkáját, elsősorban feljelentések megtételével, melynek következtében nagyszámú sikeres nyomozás lefolytatására is sor kerülhetett.⁴⁶ Mindenképpen említésre méltó az is, hogy a politikai osztályok elsősorban a kifogástalan működésük és a kommunista káderállomány biztosítása végett, főként a fiatalabb generáció képviselői részére négyhetes tanfolyamokat is szerveztek. Ezáltal azokat a nyomozókat, akik a Horthy-rendszer alatt is szolgálatot teljesítettek a rendőrségnél rövid időn belül el tudták távolítani.⁴⁷

Stibor Imre parasztpárti vármegyei rendőr főkapitány szerint a politikai és a bűnügyi nyomozó osztályok gyors ütemben végezték el a Horthy-rendszer kiszolgálóinak és a háborús- és népellenes bűntettek elkövetőinek felderítését és őrizetbe vételét. Ennek eredményeként az általa készített jelentés arról tudósít, hogy a vármegye területén ez idő tájt 694 fő volt véghatározattal internálva a komáromi Csillag-erődben, míg további 537 fő a nyomozás befejezéséig rendőrhatósági őrizetben volt.⁴⁸ Ebben az esetben már a közrend és a közbiztonság megteremtése mellett a legfontosabb feladatként jelentkező internálás végrehajtása is szerepet kapott. A komáromi Csillag-erődön kívül ezt a célt szolgálta további két – igaz, nem központi – internálótábor, az esztergomi⁴⁹ és a tatabányai. Az 1945. július 18-án kelt kimutatások szerint az esztergomi táborban 343 fő, a tatabányaiban pedig 85 fő volt „elhelyezve”. A három tábor közül a komáromival kapcsolatban

⁴³ *Bahurek – Cseh*: Rendőri szervek. i. m. 10.

⁴⁴ PSZL 274-25/40. 11.

⁴⁵ PSZL 274-25/40. 11.

⁴⁶ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL), 1.1. 4. d. 19.

⁴⁷ MNL KEML VI. 2. ad 45/1945. biz.

⁴⁸ MNL KEML VI. 2. ad 45/1945. biz.

⁴⁹ A tábort élelmezési gondok miatt 1946 januárjában felszámolták.

rendelkezünk a legtöbb adattal, melyek közül az egyik legfontosabb az őrizetbe vétel „jogcímének” a megnevezése volt. Eszerint az itt elhelyezett 694 főből 246-an nyilasok, 149-en a Volksbund tagjai voltak, míg 43-an az SS kötelékébe tartoztak.⁵⁰ A foglalkoztatásukra vonatkozóan Stibor Imrének, a korábban már idézett jelentéséből nyerhetünk fontos információkat melyben arról számolt be, hogy: „A tábor ellátását önellátási alapon szerveztem meg, oly módon, hogy részben a tábor gazdaság keretén belül, megműveletlenül hagyott földön gazdálkodást folytatok, részben pedig közérdekű munkák végzésére munkásszázadokat adok ki az internáltakból. Így ezidő szerint 150 főt a MÁV komáromi pályaudvarának helyreállítási, 150 főt Komárom város megrongált közműveinek rendbehozási munkálatainál foglalkoztatok, ezenkívül kiadtam a dorogi bányagazgatóságnak 142 főt, a tokodi bányagazgatóságnak 50 főt a MÁK központi bizottságának kérelmére és az Iparügyi Minisztérium javaslatára pedig a tatabányai bányagazgatóságnak 100 főt bányafa kitermelés céljára”.⁵¹ Hasonló sors jutott osztályrészül az Esztergomba szállított járási és városi politikai őrizetesek számára, akiknek a megoszlása a következő volt: 177 fő nyilas; 129 fő Volksbundista; 29 fő SS-katona; 7 fő Wehrmacht-katona; 2 fő hungarista; egyéb pedig 82 fő volt. Az összesen 406-ból 162 főt adtak ki „tartós” munkákra elsősorban bányákba részint pedig csépléshez.⁵² A két tábor adataiból világossá válik, hogy az internáltak jelentős részét képezték a német nemzetiségű polgárok, akiknek a felelősségre vonásának a jogalapját a 81/1945. M. E. sz. rendelet szolgáltatta. A helyzetjelentések tanúsága szerint 1945-ben a csolnoki, a táti, a süttöi, a máriahalomi és a dági Volksbund, SS és nyilas tagokat majdnem teljes létszámban internálták. A máriahalomi volt Volksbund-tagok vagy SS-hozzá tartozók egyébként pincékben, kukoricásokban, a határ vízmosásaiban bújtak meg a letartóztatástól való félelmükben. Epölön, Tokodon, Pilisvörösváron vagy Budapesten élő rokonaik is nemegyszer bújtatták őket. A komáromi internálótáborba egyébként 1945 decemberének végéig több mint 28 000 fő érkezett, melyből a rendőrkapitányság 25 118 főt elbocsátott, internálás alá került 2623 fő, míg 485 úgy volt elintézés alatt.⁵³

Tanulmányunkban a rendelkezésükre álló források felhasználásával átfogó képet nyújtottunk az Ideiglenes Nemzetgyűlés majd hét hónapot felölelő kommunista politikájáról, mely időszak alatt a vármegyében szinte mindenütt sikeresen megalakították a kommunista alapszervezeteket. Úgy véljük, komoly eredményeket tudtak felmutatni a taglétszám tekintetében is, hiszen az 1945 szept-

⁵⁰ *Bahurek – Cseh*: i. m. 10–11.

⁵¹ MNL KEML VI. 2. ad 45/1945. biz.

⁵² PSZL 274-15/48. 45.

⁵³ *L. Balogh Béni*: Nemzetiségi kérdés Komárom-Esztergom vármegyében 1945-1949 között. In: *Évkönyv 2010. A Komárom-Esztergom Megyei Önkormányzat Levéltára évkönyve*. Szerk. Csombor Erzsébet – L. Balogh Béni. Esztergom, 2010. 204–205.

temberének végére majd 13 000 főre emelkedett. Ugyanezen időszak azonban bővelkedett nehézségekben is, melyek közül az úgynevezett 19-esekkel kapcsolatos problémák emelkedtek ki. Emellett az újonnan megalakult pártszervezetek belső életében is akadtak gondok, főként a felsőbb pártszervezettől érkezett utasítások végrehajtásának a tekintetében. A közigazgatás megszervezéséhez szorosan kapcsolódott a rendőrség megalakítása is, melyben megállapíthatjuk, hogy a kommunisták szintén fontos szerepet töltek be. Már az alapszervezeti kérdőívekből világossá vált, hogy szinte az összes településen túlnyomó többségét alkották a testületeknek. A rendőrség vezető tisztségviselőinek pedig majd 80%-a volt a Magyar Kommunista Pártnak a tagja, ami igen magas arányszámot jelentett.